

БОГДАН ПАВЛОВИЧ МАЦЕЛЮХ (до 85-річчя від дня народження)

Мацелюх Богдан Павлович – відомий український генетик-мікробіолог, завідувач відділу генетики мікроорганізмів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України, доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, лікар, поет, учасник національно-визвольного руху.

Народився 2 жовтня 1932 р. в с. Цетуля Яворівського р-ну на Львівщині. У 1948 р. закінчив із срібною медаллю СШ № 2 в м. Яворові і вступив на лікувальний факультет Львівського державного медичного інституту.

У вересні 1949 р. був заарештований і засуджений військовим трибуналом як неповнолітній до 10 років ув'язнення у таборах суворого режиму м. Воркути, а в серпні 1954 р. – звільнений і реабілітований. В 1959 р. закінчив із відзнакою медичний інститут і працював лікарем-інфекціоністом і патологоанатомом у Березнеговатській міжрайонній лікарні на Миколаївщині.

У 1960-1963 роках Богдан Павлович навчався в аспірантурі при Інституті мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України, з яким пов'язав свою наукову діяльність і де він сформувався як справжній вчений, збагативши генетику мікроорганізмів науковими працями і активно розвиваючи її в Україні. В 1964 р. він захистив кандидатську, а в 1980 р. – докторську дисертації.

Від 1965 р. і донині Б.П. Мацелюх очолює відділ генетики мікроорганізмів, в якому успішно розробляє фундаментальні й прикладні проблеми генетики мікроорганізмів, в основному – стрептоміцетів: індукований мутагенез в динаміці реплікації ДНК, репарацію пошкоджень ДНК, генетичну рекомбінацію при злитті протопластів та їх трансформацію за допомогою ДНК, вивчення плазмід і конструювання на їх основі век-

торних молекул, побудову генетичних карт стрептоміцетів, розкриття хімічної структури, молекулярного механізму дії і визначення повної послідовності пучка генів біосинтезу нового протипухлинного антибіотика ландоміцину Е, секвенування геномів стрептоміцетів і пучка генів біосинтезу каротиноїдів, пошук і з'ясування хімічної структури нових транскрипційних регуляторів вторинного метаболізму, генетичну селекцію і впровадження у промисловість бактерій, стрептоміцетів і грибів – високоактивних продуцентів поліміксину В, хлортетрацикліну (біовіту), олеандоміцину, канаміцину і бета-каротину.

Б.П. Мацелюх побудував кілька генетичних карт і показав двосторонню реплікацію хромосоми стрептоміцетів, відкрив новий протипухлинний антибіотик ландоміцин Е і молекулярний механізм його дії, новий регулятор біосинтезу антибіотиків і морфогенезу із родини дікетопіперазинів, розробив систему вектор-господар і клонував низку генів, селекціонував і впровадив у виробництво ряд високоактивних штамів мікроорганізмів – продуцентів антибіотиків і бета-каротину.

Богдану Павловичу притаманні пристрасна самовідданість улюбленій науці, широка ерудиція, відчуття нового, висока працездатність, самостійне ведення експериментів, прагнення підтримувати постійний зв'язок теоретичних досліджень із практичними потребами медицини й сільського господарства. Як лікар-інфекціоніст і мікробіолог, Богдан Павлович допоміг багатьом хворим посилити імунітет і подолати за допомогою автовакцин захворювання, викликані умовно-патогенними і антибіотикостійкими мікроорганізмами.

Б.П. Мацелюх опублікував понад 280 наукових праць, в тому числі три монографії: «Проблеми генетической трансформации» (1969), «Рекомбинация и репликация ДНК бактерий и стрептомицетов» (1979), «Генетические карты микроорганизмов» (1986). Він є співавтором 8-ми авторських свідоцтв СРСР і 3-ох патентів України. У 1990 р. він обраний членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «молекулярна генетика».

За наукові досягнення у 1989 р. йому було присуджено премію ім. Д.К. Заболотного НАН України, в 1991 р. – Державну премію України в галузі науки і техніки, у 2003 р. присвоєно звання заслуженого діяча науки і техніки України, а в 2016 р. його нагороджено Почесною Грамотою Верховної Ради України. Крім цього, Б.П. Мацелюха нагороджено відзнакою НАН України «За наукові досягнення» (2012), Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ст. УПЦ КП (2002), Знаком Ордена «Святий князь Володимир» III ст. МАРТІС «Золота Фортуна (2012), Грамотою і ювілейною відзнакою «60 років УПА» Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. Т. Чупринки» (2002), медалями «В пам'ять 1500-летия Киева» (1982) і «Ветеран труда» (1987), бронзовою (1977) і срібною (1989) медалями ВДНГ СРСР, дипломом Міської ради м. Львова «Шляхетна львівська родина» Родина Горинів-Мацелюхів.

Богдан Павлович успішно співпрацював із вітчизняними та закордонними вченими Чехословаччини, Болгарії, Німеччини, Іспанії і США в рамках різних наукових програм, брав участь в роботі IX Міжнародного

конгресу мікробіологів (Москва, 1966), XVI Міжнародного генетичного конгресу (голова секції № 4 «Генетика і генетичні основи селекції мікроорганізмів») (Москва, 1978), VIII Міжнародного симпозіуму з генетики промислових мікроорганізмів (Єрусалим, 1998), X Європейського конгресу з біотехнології (Мадрид, 2001) і I Конгресу ФЕМТ європейських мікробіологів (Любляна, 2003). Учасник Світового з'їзду вихідців з Яворівщини (Яворів, 2002) і з'їзду гімназистів з нагоди 100-річчя Яворівської гімназії «Рідна Школа» ім. Осипа Маковея (Яворів, 2008). Успішно провів на базі відділу генетики мікроорганізмів два міжнародних навчальних курси ЮНЕСКО з біотехнології і генетичної інженерії (1990) і генетики бактерій і стрептоміцетів (1992). Був головою секції «Генетика мікроорганізмів» і доповідачем майже на всіх з'їздах Товариства мікробіологів України ім. С.М. Виноградського і Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова. Продав закордонним фірмам ліцензії на штами мікроорганізмів – промислові продуценти бета-каротину і поліміксину В.

Багато уваги вчений приділяє науково-педагогічній та науково-організаційній діяльності. Під керівництвом ювіляра захищено 13 кандидатських дисертацій. Протягом двадцяти років викладав спецкурси лекцій з генетики мікроорганізмів і вірусів у Київському національному університеті ім. Т.Г. Шевченка.

Б.П. Мацелюх є членом двох спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій, редакційних колегій журналів «Біополімери і клітина» і «Мікробіологічного журналу», редакційної ради «Вісника Українського товариства генетиків і селекціонерів», президії Товариства мікробіологів України ім. С.М. Виноградського, членом Комісії НАН України з питань організації діяльності наукових об'єктів, що становлять національне надбання, Міжвідомчої комісії з питань біологічної та генетичної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України. Тривалий час був членом президії Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова, ВАК України і бюро Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, був президентом ТМУ, заступником академіка-секретаря і членом бюро Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України.

Крім науки, у житті Богдана Павловича є ще одне творче «крило» – поезія. Разом із братом художником Ярославом він опублікував дві книжки поезій і живопису «Двокрилля» (2000) і «Україна іде» (2012), із братом та сестрою – книжку «Безодня і вершини: поезія, спогади, живопис і вишиті рушники» (2016) і підготував до друку четверту книжку "Через терни до зірок" (2017). У 2017 р. Б.П. Мацелюха прийнято до лав Національної спілки письменників України. Твори авторів захоплюють читача щирістю і глибиною почуттів, гострим сприйняттям сучасних і минулих подій і проблем України та всього людства. Будучи за фахом лікарем і мікробіологом-генетиком та пройшовши крізь тюрми і концтабори ГУЛАГу, поет бачить людину двоїстою істотою і носієм різноманітних мутацій, якій притаманні як позитивні, так і негативні риси характеру і вчинки. Учений твердо вірить у незнищенність українського народу і його достойне майбуття.

Наукова і суспільна громадськість, колеги та учні щиро вітають Богдана Павловича Мацелюха з ювілеєм та від усього серця бажають йому доброго здоров'я, творчої наснаги, прихильності муз, нових успіхів на ниві науки і щасливого довголіття.

*Колектив Інституту мікробіології і вірусології
ім. Д.К. Заболотного НАН України*

Відділ генетики мікроорганізмів ІМВ НАН України

Товариство мікробіологів України ім. С.М. Виноградського

Редколегія і редакція «Мікробіологічного журналу»

*Українське товариство генетиків і селекціонерів
ім. М.І. Вавилова*